

TEDNIK PEN

TEDENSKO DOGODJE

25 september 2023

št. 13/2023

UVODNIK

POKLON MIRI MIHELIČ

DEMONSTRACIJE STRAHU

ZAHOD VČERAJ

MAKSIM ZNAK

BELORUSIJA

MEDNARODNI PEN

PEN-KALO

NAGRADA

KNJIGA

UVODNIK

V ospredju današnje številke je Belorusija, dežela, ki jo obvladuje avtokratski voditelj, ki je leta 2020 ukradel volitve in nato s pomočjo ruskih represivnih sil zatrl večmesečne demonstracije državljanov. Ko sta leta 2021 delegatki Beloruskega PEN-a prišli na mednarodno srečanje pisateljev in pisateljic na Bledu, sta prejeli sporočilo, da ju doma čaka preiskovalni nalog za vse dokumente o delovanju njihove organizacije v zadnjih petih letih. Sledilo je zaprtje Beloruskega PEN-a, ki mu je tedaj še predsedovala nobelovka Svetlana Aleksijevič.

Mladi, ki so bili zgroženi, nad masovnimi zapiranjem, mučenji in izginotji njihovih kolegov in kolegic iz kulturniških krogov, so leto prej začeli skrbno digitalizirati vse pomembne dokumente svoje organizacije, katere sedež so leto kasneje registrirali na Poljskem. Tako se Beloruski PEN vztrajno bori za demokracijo, svobodo govora in človekove pravice. Njihova spletna stran www.penbelarus.org ponuja globok vpogled v položaj kulture in književnosti, ki je predvsem zaradi jezika pod hudimi pritiski. O tej temi boste več lahko prebrali v prispevku zgodovinarja dr. Aleša Mavra v nadaljevanju. »Ko govorimo o beloruski književnosti, ki smo jo živeli tukaj, v Belorusiji, je praktično ni več. Nekateri književniki in književnice so pobegnili iz države, drugi so utihnili, ostajajo v ozadju, nevidni in neopazni. Vsi pišemo za predal. Dejansko književnost več ne obstaja.« pravi E4, anonimen poročevalec iz literarnega sektorja. Beloruski PEN z njimi redno izmenjuje informacije o stanju v domovini, a zaradi varnosti ne navaja imen sogovornikov in sogovornic. Veliko založb je zaprlo vrata, drugi avtorjem odgovarjajo, da se težko zavežejo za izdajo njihove knjige, saj ne vedo, ali bodo v naslednjih mesecih sploh še poslovali. Vsaka knjiga, ki ni na Lukašenkovi liniji, brž dobi prilastek »ekstremistična«, tudi če je izšla pred veliko leti. Takoj izgine s polic knjigarn in knjižnic. Čistka knjižničnih zbirk je temeljita, svoboda govora pa je podvržena strogi cenzuri in nasilju nad književniki in književnicami.

Konec avgusta letos je bilo za rešetkami 127 vidnih kulturnikov in kulturnic, med njimi tudi nobelovec Aleš Bjaljacki, borec za civilno družbo in belorusko kulturo, ki prestaja desetletno zaporno kazen. V Berlinu so se mu poklonili z razstavo »Ni me strah. Njih naj bo strah«, ki jo spremlja izid knjige in dokumentarnega filma. Septembra je v Varšavi potekal tudi prvi beloruski kongres Kultura v emigraciji (<https://inbelkult.com/>), načrtujejo pa tudi festival intelektualne beloruske knjige Pradmova <https://pradmova.eu/about-us/>.

Pozornost Tednika velja tudi zlorabi človekovih pravic v Nikaragvi, kjer je diktator Ortega in njegov režim pesnico in pisateljico Giocondo Belli ne samo pregnal iz dežele, ji odvzel državljanstvo, temveč ji tudi zasegel vse premoženje, njej in njenemu sinu.

Diktatorji, hudodelci, vojni zločinci in vsi avtokrati, ki so na poti, da bodo to postali, se množijo hitreje kot rastejo gobe po dežju. Kot bi bil svet utrujen od demokracije.

Na mednarodnih srečanjih kongresa PEN-a, ki v teh tednih potekajo na spletu, smo v skrbeh, kaj bodo prinesle volitve na Poljskem in Slovaškem, kaj napete razmere na Zahodnem Balkanu, v Azerbajdžanu in Turčiji. V Iranu volitev ni in ob obletnici smrti Mahse Amini je bilo zaprtih več sto aktivistov in borcev za človekove pravice. Tudi naš novi rezident ICORN-a, mreže zatočišč za preganjane umetnike, iranski novinar in pesnik Hamed Aynehvand bi bil nedvomno med njimi, če ga ne bi pravočasno spravili na varno. Varnost pa bo še nekaj časa neznanka Ukrajincem, ki kljub svetovni solidarnosti in pomoči, ne morejo zlahka osvoboditi okupiranih delov svoje dežele.

Zdi se, da pravo zlo šele prihaja. Zima človekovih pravic, cenzura svobode govora. Med njima pa PEN, združenje pisateljev in pisateljic, ki se z malimi sredstvi in majhnim številom članov in članic, borimo za prostor pod svobodnim soncem.

Tanja Tuma, predsednica Slovenskega PEN-a
Članica upravnega odbora Mednarodnega PEN-a

Mednarodni PEN je med drugim tesno povezan z UNESCO-m in delovanjem OZN. Vabimo vas, da si preberete poročilo na spletni strani in ogledate posnetek okrogle mize o Egiptu. V skupnih prizadevanjih za svobodo govora po svetu včasih tudi uspemo.

<https://www.pen-international.org/news/the-release-of-ahmed-gamal-ziadas-father-must-be-followed-by-measures-to-ensure-free-expression>

https://www.youtube.com/watch?v=ckAHbKbV_Xs

POKLON MIRI MIHELIČ

V sredo, 6. 9. ob 15.30, smo se člani PEN-a in pisateljičini sorodniki poklonili njenemu spomenu pred spomenikom na vrtu pisateljske vile na Tomšičevi 12 v Ljubljani. Venček sta položila dr. Edvard Kovač in predsednica Slovenskega PEN-a, Tanja Tuma. Spomine nanjo in na njeno delo smo obujali tudi v notranjosti, v polnem predprostoru dvorane.

V duhu njenega poslanstva ustvarjajmo svet brez sovraštva!

REZERVIRAJ SI

**V ponedeljek, 23.
oktobra 2023, ob 19.30
v dvorani Alme Karlin
Cankarjevega doma v
Ljubljani**

**bomo že desetič
podelili literarno
nagrado mira.**

**Vabilo in program
sledita.**

Demonstracije strahu Hamed Ainehvand

(novinar, doktorand političnih ved in mednarodnih odnosov)

"Gibanje Mahsa" s sloganom "ženska, življenje, svoboda", ki je nastalo kot protest proti aretaciji in umoru Mahse Amini v zloglasnem policijskem štabu moralne varnosti beleži eno leto obstoja in lahko rečemo, da danes nobena od plasti družbenega in kulturnega življenja v Iranu ni več enaka. Čeprav je prepad med vlado v državi dosegel vrhunec po protestih decembra 2017 in novembra 2019, ubijanje in zaslepitev protestnikov na ulici ter usmrtitev mladih, katerih edini zločin je bil protest proti "spolnemu in političnemu apartheidu" novembra 2022, je ustvarilo tako morje krvi in sovraštvo med vlado in ljudmi, da je med iransko opozicijo malo politikov, ki menijo, da obstaja način za pogovor z vlado o reformah.

Dialog, ki poteka med različnimi vejami opozicije in celo reformisti, ki so bili nekoč del politične strukture Islamske republike, se nanaša le na to, kako s čim manjšimi stroški izstopiti iz Islamske republike. Izstopiti iz vlade, ki je lani v treh mesecih pred obletnico gibanja Mahsa "preventivno" aretirala številne novinarje, politične aktiviste in njihove družinske člane, ki so izgubili svoje bližnje. Prehod iz vlade, ki je 16. septembra 2023 po vsem Iranu uvedla nenapovedano, a izvedeno vojno stanje, da bi pokazala, da je vse normalno. "Demonstracije strahu" pred vlado s prisotnostjo oboroženih varnostnih sil, protiprotestnih motoristov za preprečevanje neredov in vojaških transporterjev na ulicah pred začetkom ljudskih demonstracij, so imele pomembno sporočilo: vlada nima možnosti za preživetje, razen s silo in nasiljem.

Napad varnostnih sil na hiše družin tožnikov, aretacije in hišni pripori za preprečitev pogrebne slovesnosti ob obletnici kažejo, da vlada meni, da so njeni temelji legitimnosti tako trhli, da so tudi majhna gibanja, kot je organiziranje omenjene slovesnosti ob obletnici, resno tveganje, ki ga je treba na vsak način preprečiti. Prav tako ni pomembno, da se tradicija pogrebne obletnice, ki je med šiiti zelo priljubljena, v šiitski vladi šteje kot nič. "Zmaga z ustvarjanjem strahu" je v teh dneh politika Islamske republike in zmaga tu nima drugega pomena kot preživetje Islamske republike.

V nasprotju s tem, kar se dogaja znotraj meja Irana, so zunaj meja Iranci, ki živijo v različnih državah, kljub različnim pogledom in pripadajo različnim vejam opozicije, organizirali protestne demonstracije pred veleposlaništvu Islamske republike in ob spoštovanju spomina in Spomin žrtev gibanja Mahsa poudarili nepovraten način strmoglavljenja Islamske republike.

Avtorjevo opažanje razmeroma velikih demonstracij nasprotnikov Islamske republike v Gradcu in na Dunaju v Avstriji ter srečanje s skupino borcev za človekove pravice, ki so protestirali pred evropskim sedežem Združenih narodov, katerega zunanost krasijo številne slike političnih zapornikov, tistih, ki so jih usmrtili kot odgovor na gibanje Mahsa, in simbolični grobovi. Otroci, ki so bili ubiti med gibanjem Mahsa, so bili pokazatelj visoke človeške volje, ki skuša prekiniti normalizacijo odnosov med prostodušnimi mulami in njihovimi tiranskimi partnerji v Islamski revolucionarni gardi z evropskimi državami in mednarodnimi institucijami. Te trdne volje, ki bodo skupaj z glasovi Irancev, naveličanih zatiranja Islamske republike in njihovega razmišljanja, nekega dne omogočile prehod iz "vladavine terorja in jemanja talcev".

Čeprav je vlada, opita z varnim preходом Mahsine obletnice, razvila iluzijo fizičnega telesa, pa politični analitiki menijo, da je vojaška in militaristična uprava družbe ter kazanje železne pesti le institucionaliziralo jezo in sovraštvo v njihovem obstoju in njegov izbruh v "Politične priložnosti so prihodnost". Gibanje Mahsa je bilo predhodnik revolucionarnega gibanja, namenjenega strmoglavljenju političnega sistema, vzpostavljenega v Iranu, ki so ga nekateri napačno razlagali kot revolucionarno gibanje. To močno in burno revolucionarno gibanje, ki bo povezalo pomemben del vseh ekonomskih, socialnih in medgeneracijskih razredov ter nas skupaj potegnilo na ulice, še ni prišlo in je na poti. Takrat bomo na ulici videli skupaj matere s hčerkami, očete s sinovi in dedke z vnuki. Zanesljivi dokazi na političnem, gospodarskem in družbenem področju kažejo, da Islamska republika ne bo imela priložnosti doživeti svojega tretjega voditelja in družba ga ne bo sposobna sprejeti, s smrtjo Alija Hameneja pa se bo izgubila tudi sedanja povezanost represivnih sil proti revolucionarnemu gibanju.

ZAHOD VČERAJ, DANES, JUTRI

Bojan Grobovšek

Bili so časi, ko smo raznim zahodnjakom s prstom na zemljevidu Evrope kazali, da leži Ljubljana zahodno od Dunaja. Kot nekakšen kronski dokaz, da je Slovenija del zahodne civilizacije, smo navajali definicijo, po kateri naj bi Zahodu pripadali narodi, ki večinsko sodijo v zahodno krščanstvo, se pravi v katolicizem ali protestantizem, in na razvoj katerih so vplivali renesansa, razsvetljenstvo in reformacija. Poenostavljeno: Evropa in njeni civilizacijski podaljški, Severna in Latinska Amerika ter Avstralija in N. Zelandija.

V času hladne vojne takšna dokazovanja niso pomagala. Svet je bil razdeljen na zahodni svet kapitalizma in liberalne demokracije na eni ter socializem in avtokracijo s komunističnimi partijami na čelu na drugi strani. Na Zahodu je sicer bilo kar nekaj avtokracij, toda ZDA, Združeno kraljestvo (ZK), Francija in ostale jedrne države Zahoda so bile demokracije. Na Vzhodu so bile le avtokracije. V mentalni geografiji zahodnjakov je bila socialistična Slovenija/Jugoslavija na Vzhodu. S padcem Berlinskega zidu Vzhoda kot ideološkega, političnega, gospodarskega in vojaškega bloka nenadoma ni bilo več. Velik del srednje-vzhodne Evrope je z včlanitvijo v NATO in EU, ki sta zahodni ustanovi par excellence, postal del Zahoda. Za nacije srednje-vzhodne Evrope je bila še prav posebej včlanitev v EU dodatno priznanje in kulturno zadoščenje. Prostor med Nemčijo in Rusijo je namreč že pred hladno vojno v očeh številnih zahodnjakov veljal za kulturno-civilizacijsko amorfen in ne povsem evropski prostor. Po padcu Berlinskega zidu smo postali Zahod.

Če Zahod in zahodno civilizacijo enačimo z Evropo in njenimi kulturno-civilizacijskimi podaljški, ugotovimo, da so nekatere civilizacije – na primer arabska in kitajska – v določenih obdobjih po umetniških in znanstvenih dosežkih, vojaški moči in ozemlju prekašale Evropo in zahodno civilizacijo. Zgodovina Zahoda, zgodovina zahodne civilizacije je polna zelo temnih poglavij. Vse pomembne ideologije devetnajstega in dvajsetega stoletja, s fašizmom vred, so bile produkt zahodne civilizacije. Hkrati lahko ugotavljamo, da je bila zahodna civilizacija bolj kot katerakoli druga v preteklosti in v sedanosti uspešna gospodarsko, politično, vojaško, kulturno, v znanosti in v tehnologiji. Bila je uspešna pri izboljšanju splošne blaginje posameznika z njegovim zdravjem vred in družbe kot celote. Bila je uspešna pri uveljavljanju socialnih in političnih pravic posameznika, manjšin in celotne družbe. Bila je uspešna pri uveljavljanju vladavine prava in modela pravne države. V zadnjih sto letih ni bila več nobena druga civilizacija predmet tolikšnega posnemanja kot ravno zahodna. Tudi predsednik Ljudske republike Kitajske (LRK) in vodja Komunistične stranke Kitajske Ši Džinping nastopa v zahodnih oblačilih, tudi državni kapitalizem in model komunistične stranke kot edine vladajoče stranke sta prišla iz Zahoda.

Mnogi ocenjujejo, da sta Zahod in zahodna civilizacija od zadnjih desetletij devetnajstega stoletja do izbruha prve svetovne vojne doživljala višek svoje moči in svojega vpliva. Bila je Belle epoque (Lepo obdobje). Mislilo se je, da bo vedno tako, da je vse predvidljivo. Pa je v veliki meri nepričakovano izbruhnila prva svetovna vojna. Po tej travmatični izkušnji je Oswald Spengler (1880-1936) v knjigi Zaton Zahoda opozoril, da je tudi zahodna civilizacija, tako kot vse ostale civilizacije pred njo, minljiv fenomen in da bo nekega dne doživela svoj zaton. Med obema svetovnjima vojnama in med drugo svetovno vojno je zgledalo, da Zahod in zahodna civilizacija rapidno doživljata svoj zaton in celo propad. Pa sta se Zahod in zahodna civilizacija kot ptič Feniks pod vodstvom in egido ZDA izkopalala iz moralnih in siceršnjih ruševin druge svetovne vojne. S padcem Berlinskega zidu je Zahod doživel svoj triumf.

Francis Fukuyama je 1992 dvignil veliko prahu s knjigo Konec zgodovine in zadnji človek. Napovedal je globalno razširitev zahodne civilizacije v pomenu globalne razširitve kapitalizma in liberalne demokracije. Napoved o globalni razširitvi kapitalizma se je v dokajšnji meri uresničila, napoved o globalni razširitvi liberalne demokracije pa dosti manj. Toda tudi pohod liberalne demokracije je bil do neke mere uspešen. Nekdanji fašistični diktaturi Španija in Portugalska sta postali demokratični še pred padcem Berlinskega zidu. Po njegovem padcu lahko beležimo nekaj primerov uspešne demokratizacije. Padel je režim apartheida v Južnoafriški republiki. Čile, nekoč simbol krvave vojaške diktature, je danes zgledna demokracija. Podobno velja za Južno Korejo in Tajvan. Po merilih Indeksa demokratičnosti (Democracy Index), ki ga vsakoletno objavlja britanski tednik The Economist in obravnava 167 držav, se Južna Koreja, Čile in Tajvan po demokratičnosti uvrščajo celo zelo visoko.

Narativ o »kolektivnem Zahodu«

Po padcu Berlinskega zidu je pojem Zahod za dolgo časa v veliki meri izginil iz medijskega vsakdana. Pogosteje se je zopet začel pojavljati zaradi občasnih svetovnih finančno-gospodarskih kriz in s tem v povezavi z vprašanjem o učinkovitosti v času globalizacije, na primer Svetovne banke (WB) in Mednarodnega denarnega sklada (IMF) ustanov, ki so jih jedrne države Zahoda na čelu z ZDA po drugi svetovni vojni ustanovile za urejanje in uravnavanje svetovnih gospodarskih in finančnih tokov. V drugem desetletju tekočega tisočletja se je Zahod začelo redno omenjati kot antipod nekakšnemu svetovnemu jugu. O Zahodu se je pisalo, povezano z ugibanji o nekakšni novi hladni vojni med Zahodom in LR Kitajsko, ki se je v zadnjih desetletjih meteorsko povzpela na mesto drugega največjega gospodarstva na svetu. Po napadu Ruske federacije (RF) na Ukrajino pa je pojem Zahoda prisoten povsod. Na Zahodu veljajo za Zahod predvsem države, ki so zaradi agresivne politike RF proti njej sprejele sankcije in vojaško ter sicer podpirajo Ukrajino. Uradna propaganda v RF piše in govori o »kolektivnem Zahodu«, njeni poudarki pa so drugačni. Po ruskem narativu naj bi bil »kolektivni Zahod« prostor dekadence, ki naj bi ga obvladovala nekakšna LGBT+ zarota, uperjena proti tradicionalnim družinskim vrednotam. Obenem naj bi bil to prostor, od koder naj bi se s pomočjo NATA širil agresivni vojaški aparat, Ukrajina pa naj bi bila predvsem za ZDA prizorišče posredne vojne med Zahodom/ZDA/Natom z RF in odskočno področje za napad nanjo. Ne čudi, da na Zahodu takšne narative sprejemajo skrajno desne politične skupine in stranke. Čudi pa, da narativ o Ukrajini kot prvenstveno posrednem prizorišču vojne med agresivnim Natom in RF na Zahodu – tudi pri nas – papagajsko in naivno širijo tudi neredki levičarji in mirovniki. Pri tem želje in volje prebivalcev Ukrajine, da bi postali del Zahoda, praktično ne omenjajo.

Da sta Zahod in zahodna civilizacija gospodarsko v hitrem zatonu, sodi v zadnjih letih med ponavljajoče se ugotovitve nekaterih tudi na Zahodu. Številke tega ne potrjujejo. Res je, da LRK pred tridesetimi leti ni bila med desetimi največjimi gospodarstvi v svetu. Danes je LRK po nominalnem BDP-ju drugo največje gospodarstvo na svetu, njegov delež v svetovnem gospodarstvu je približno 18%. Toda največje gospodarstvo so še vedno ZDA. Če prištejemo gospodarstva Japonske, Nemčije, Združenega kraljestva (ZK), Francije, Italije, Kanade, J. Koreje, Avstralije in Španije, ki prav tako sodijo med petnajst največjih gospodarstev na svetu, nato pa dodamo samo še gospodarstva Belgije, Izraela, Nizozemske, N. Zelandije, Poljske, Švice, Švedske in Tajvana seštejemo, da delež Zahoda znotraj globalnega nominalnega BDP v globalnem gospodarstvu opazno presega polovico. Drži, da so med tridesetimi največjimi bankami na svetu štiri s sedežem v LRK. Toda vse ostale imajo sedež v ZDA (te so tudi sploh največje), v ZK, na Japonskem, v Kanadi in v evropskih državah. Tudi ko gre za parametre, ki prikazujejo perspektivo posameznih gospodarstev in družb, kot na primer višino izdatkov za znanstvene raziskave in razvoj, inovacijsko sposobnost, konkurenčnost in uspešnost, je premoč Zahoda očitna. To velja tudi za kakovost univerz kot pedagoško-znanstvenih središč.

Devet od sto najboljših ima sedež v LRK, toda zdaleč največ najboljših univerz na svetu je v ZDA in v ZK (te na lestvici dosegajo najvišja mesta), kar nekaj jih je na Japonskem, v Avstraliji in v J. Koreji skoraj vse ostale od najboljših imajo sedež v kontinentalni Evropi.

Ob teh številkah in podatkih se zazdi, da se včasih v EU, ki je nadvse pomemben del Zahoda, morda zaradi kulturne zagledanosti vase, pozablja na pomembnost in težo tudi drugih segmentov Zahoda. Angleško govoreče nacije kot so ZDA, ZK, Kanada, Avstralija in N. Zelandija so močno kulturno-civilizacijsko in sicer povezane, skupaj štejejo toliko prebivalcev, kot jih ima EU. Zgodovina nas uči tudi o njihovi veliki žilavosti, odpornosti in regeneracijski sposobnosti po krizah. Novejša zgodovina tudi pove o veliki regeneracijski sposobnosti po krizah same EU in njenih posameznih članic.

Zaradi osredotočenosti zanimanja za Kitajsko se včasih spregleda gospodarsko in geopolitično težo skupin držav, kot so na primer Japonska, J. Koreja in Tajvan, ki so demokratične in visoko razvite ter dejansko del Zahoda. Nekdanja definicija, po kateri naj bi bile Zahod predvsem nacije, ki so pretežno katoliške in protestantske, je v veliki meri anahronistična.

Bo Indija del Zahoda?

Obstaja skupina BRICS (Brazilija, Rusija, Indija, LRK, Južnoafriška republika), ustanovljena da se s skupnimi močmi zoperstavijo gospodarski in politični moči skupine G7 (Francija, Italija, Japonska, Kanada, Nemčija, ZDA, ZK njihovih letnih sestankov se redno udeležujejo tudi predstavniki EU), ki neformalno, vendar globalno vplivno združuje skupino gospodarsko največjih liberalnih demokracij. V državah BRICS prebiva 40% svetovnega prebivalstva, seštevek njihovih nominalnih BDP znotraj globalnega nominalnega BDP je velik. Vendar je še vedno veliko manjši od seštevek nominalnih BDP držav G7. Predvsem pa so države G7 oziroma države Zahoda veliko kompaktnejše, njihovi gospodarski in drugi interesi so komplementarnejši od interesov držav BRICS. Zahodne države povezujejo dolgotrajna zavezištva, imajo še vedno odločilni vpliv v WB in IMF. Povezane so varnostno-vojaško. NATO, ki mu je francoski predsednik Emmanuel Macron pred štirimi leti diagnosticiral »možgansko smrt«, doživlja predvsem zaradi agresivne politike in groženj Putinove Rusije, renesanso in povečanje članstva. V azijsko-pacifiškem področju se zaradi bojazni pred ekspanzionistično politiko LRK med posameznimi zahodnimi državami utrjuje ali vzpostavlja varnostno-vojaška sodelovanja. Interesi članic BRICS pa so zelo različni, močno se razlikujejo po vrednotah. Putinova Rusija in LRK sta avtokraciji, Indija, Brazilija in J. Afrika pa demokracije. Med LRK in RF sicer potekajo medeni meseci, ker LRK vsaj posredno podpira Putinov režim in vojno RF proti Ukrajini. Toda interesi Pekinga in Moskve so dolgoročno divergentni. Med LRK in Indijo zaradi nerešenih ozemeljskih vprašanj sporadično prihaja celo do oboroženih spopadov.

Indija, Brazilija in J. Afrika so kulturno in sicer močno povezane z Zahodom. Ocena, po kateri naj bi neuradno glavno mesto Brazilije in celotne L. Amerike bilo Miami, je seveda močno pretirana, vendar vsebuje več kot ščepec resnice. Želja držav BRICS, da se s skupnimi močmi in na miroljuben način zoperstavijo gospodarski in politični premoči Zahoda, je seveda legitimna. Toda njihovo sodelovanje doslej ni bilo zelo uspešno. Postavlja se vprašanje, ali ne bo katera od držav BRICS, na primer Indija, postala članica Zahoda, predno bo skupina BRICS resno ogrozila primat Zahoda? Indija, ki je demokracija, je danes v globalnem nominalnem BDP 3.4%, številni za naslednje obdobje napovedujejo, da bodo indijske stopnje gospodarske rasti višje od kitajskih. Je vizija o Indiji kot delu Zahoda preveč špekulativna in provokativna?

Soočanje s skupnimi zunanjimi izzivi

V celoti gledano bi se lahko zdelo, da za bodočnost Zahoda in zahodne civilizacije ni razlogov za pesimizem. O uspešnosti in privlačnosti Zahoda in zahodne civilizacije govorijo tokovi gospodarskih emigrantov, ki želijo na Zahod, in številni politični emigranti, ki se zatekajo na Zahod, ker so v svojih okoljih izpostavljeni avtorski politiki tamkajšnjih oblasti. Zahod je tudi uspešno in solidarno prebolel pandemijo.

Toda skoraj neposredno po pandemiji so široko zasnovana vojna RF proti Ukrajini in Putinove grožnje z uporabo jedrskega orožja dodatno opozorile Zahod, da že dolgo niso časi več časi novodobne enačice belle époque.

Dvomov o podnebnih spremembah ni več. Soočamo se z negativnimi posledicami stoletnega vpliva človeka na okolje in s še hujšimi tovrstnimi posledicami, če se ne bo odločneje in hitreje ukrepalo. Zato in da pokažemo več spoštovanja do narave in začnemo s samoomejevanjem, smo poklicani vsi, v prvi vrsti pa Zahod. Ne samo zato, ker sta za onesnaževanje planeta v dokajšnji meri (ne pa zgolj) odgovorna Zahod in zahodna civilizacija, temveč zato, ker je Zahod najbolj bogat in vpliven del našega planeta in ker je ekološko reševanje planeta v njegovem/našem lastnem interesu.

Podobno velja za odločnejše in učinkovitejše ukrepanje za zmanjševanje razlik v bogastvu in stopnji razvoja in blaginje med posameznimi deli našega planeta. Za te razlike nosita odgovornost v veliki meri (ne pa zgolj) Zahod in zahodna civilizacija. Je pa Zahod zdaleč najbogatejši in najvplivnejši del planeta. Zmanjševanje teh razlik, ki nenehno generirajo napetosti in konflikte v svetu, kjer posedst jedrskega orožja že dolgo ni več monopol povsem redkih, je v njegovem lastnem interesu.

Bolj kot kdajkoli prej je svet istočasno globalen, multipolaren in medsebojno prepleten in zapleten. Vse se spreminja z veliko hitrostjo. Zahod in zahodna civilizacija se istočasno soočata z zunanji kot tudi notranji grožnjami in izzivi. Reševanje in reševanje notranjih groženj in izzivov je predpogoj za stabilnost in učinkovitost Zahoda in s tem za reševanje zunanjih in globalnih izzivov in groženj.

Notranji izzivi

Pri naštevanju notranjih groženj in izzivov ter tehtanju teže posameznih se lahko izgubimo v množici dreves, ne da bi videli celotnega gozda in večje slike. Med občasnimi mantrami so tudi ugotavljanja, da danes na Zahodu ni velikih vodij, kot so na primer bili ameriški predsednik Franklin D. Roosevelt (1882-1945), Winston Churchill (1874-1965) in vizionarskih očetov evropske integracije, kot so bili na primer nemški povojni kancler Konrad Adenauer (1876-1967), francoski povojni predsednik Charles de Gaulle (1890-1970) in italijanski povojni premier Alcide de Gasperi (1881-1954). To so bili politiki, ki so jih prekalile številne krize in predvsem druga svetovna vojna. Toda njihov svet je bil veliko manjši, preglednejši in veliko manj zapleteno prepleten od sveta, s katerim se soočajo današnji politični voditelji. In to še zdaleč ne samo zato, ker je danes na planetu več kot osem milijard prebivalcev, ob koncu druge svetovne vojne pa jih je bilo štirikrat manj. Njihovi volilci so želeli predvsem osnovne rešitve za odpravo pomanjkanja, bili so potrpežljivejši, niso skrivali zadovoljstva ob tozadevnih uspehih. Današnje generacije političnih vodij imajo opraviti z volilci, od katerih ima vsak svoje mnenje o vsakem vprašanju in zahtevajo hitro rešitev tudi težav in problemov, katerih odprava zahteva daljše obdobje. Informacijska revolucija z družbenimi omrežji vred, je ob marsičem pozitivnem po drugi strani poskrbela za zasičenost in onesnaženost informacijske in medijske pokrajine, ki jo popestrujejo in banalizirajo kohorte samoljubnih takoimevanih vplivnic in takoimenovanih vplivnežev. Soočamo se s poplavami senzacionalističnih, rumeno in močno čustveno obarvanih informacij, ki ustvarjajo virtualni svet. Za potrošnika informacij je selekcija med bolj in manj pomembnimi novicami ter mnenji vse težja.

Med največjimi dosežki zahodne civilizacije sta nedvomno pravna država in vladavina prava. Posamezne vlade in stranke poskušajo okrniti samostojnost in neodvisnost sodne oblasti in vzpostaviti primat izvršne. Njihov cilj je vzpostavitev pogojev za to, da bi čim dlje, če ne za vedno ostali na oblasti. Pa tudi zato, da bi se proti posameznim političnim vodjam ustavilo sodne postopke, ki potekajo proti njim. V Izraelu, kulturno-civilizacijskem podaljšku Evrope, ki je v največji meri nastal zaradi evropske slabe vesti zaradi antisemitizma, že mesece potekajo množične demonstracije zaradi namena vlade Benjamina Netanyahuja, da okrne vpliv izraelskega vrhovnega sodišča.

Netanyahu je preteklo jesen zmagal na volitvah ne glede na dokaj slabo gospodarsko in socialno stanje v državi. Slednje se je v Izraelu poslabšalo v obdobju, ko je bil on predsednik vlade. Toda s populističnimi, nacionalistično in versko obarvanimi slogani ter z agresivno retoriko proti liberalni eliti, ki naj bi bila odgovorna za vse težave, mu je uspelo pritegniti predvsem volilce nižjih slojev srednjega razreda. V ZK so 2016 nasprotniki Brexita argumentirano svarili, da se bo v primeru izstopa ZK iz EU gospodarski položaj v državi poslabšal. To se je tudi zgodilo. Na referendumu o Brexitu so zmagali privrženci izstopa ZK iz EU s poveličevanjem britanskosti in z opevanjem dobrih starih časov nekdanje britanske veličine. Tudi njim so prisluhnili še posebej volilci iz nižjih slojev srednjega razreda. Posebej nazoren primer politike proti gospodarskim interesom velikega dela lastnih volincev sta v ZDA Donald Trump in republikanska stranka. Na predsedniških volitvah 2016 je za Trumpa volilo milijone belih volilcev iz nižjih slojev srednjega razreda, ki so praviloma brez višje ali visoke izobrazbe in s sorazmerno nizkimi dohodki. Po zmagi je Trumpova administracija sprejela davčno reformo, ki je pomenila darilo v višini nekaj milijard dolarjev v korist velikih koncernov in največjih zaslužkarjev. Kljub temu je Trump 2020 s populističnimi parolami v slogu nacionalizma in izolacionizma 19. stoletja le za nekaj odstotkov zgrešil, da ne bi bil ponovno izvoljen za ameriškega predsednika. Tudi po porazu na predsedniških volitvah ima še vedno veliko podporo v republikanski stranki. Nad Zahodom preži Damoklejev meč možnosti zmage Trumpa ali njemu podobnih na naslednjih predsedniških volitvah.

Posledice neoliberalnega kapitalizma

Še pred kratkim se je zdelo, da se zmaga na volitvah skoraj z gotovostjo najbolj nasmiha tistim, ki uspejo volilce prepričati s svojimi gospodarskimi argumenti in z gospodarskim programom. Danes pa so velikokrat uspešni populist, ki obljublajo zelo hitre rešitve za dejansko zelo zapletene težave. Na volilce se obračajo s čustveno nabitimi sporočili. Populistom prisluhnejo predvsem tisti, ki so odrinjeni od blagostanja in se v svetu hitrih tehnoloških in vrednostnih sprememb ne znajdejo več. Zaradi svojih frustracij so dojemljivi za obljube populistov, ki jim obljublajo vrnitev včerajšnjega obvladljivega sveta in iluzij o njegovi popolnosti. Populisti za vse težave krivijo emigrante, okoljske aktiviste, aktiviste za emancipacijo spolov in ras. Seveda krivijo liberalne elite, ki naj bi se opirali na pravni države in vladavini prava. Ne krivijo pa neoliberalnega kapitalizma.

Za njegovo razbohotenje in ekscese ter posledično za rastočo neenakost znotraj zahodnih družb so bile v veliki meri odgovorne tudi liberalne elite, vključno z demokrati v ZDA in z evropsko socialdemokracijo. Ukrepi za ustavitev rastoče neenakosti in obrnitev tega trenda so predpogoj za večjo stabilnost zahodnih družb in za uspešnost vloge Zahoda pri urejanju globalnih problemov. Primer takšne državne politike in ukrepov je reindustrializacija z upoštevanjem potrebe po zmanjševanju negativnih posledic za okolje. To se v EU dogaja na primer v vzhodnem delu Nemčije, kjer imajo desno radikalni populist, sorazmerno največjo podporo.

Administracija ameriškega predsednika Bidna je sprejela odločitev o investicijskem svežnju v vrednosti 400 milijard ameriških dolarjev za posodobljenje ameriške industrije in za proizvodnjo klimatsko nevtralnih produktov. Te investicije so v veliki meri locirane v predelih ZDA, ki jih je deindustrializacija v zadnjih desetletjih najbolj prizadela. Investicijski sveženj je namenjen dolgoročnemu povečanju konkurenčnosti ameriškega gospodarstva, obenem pa izboljšanju gospodarskega in socialnega položaja tamkajšnjega prebivalstva. Se pravi nižjih slojev ameriškega srednjega razreda, kjer ima Donald Trump zelo veliko podpornikov.

Čas bo pokazal uspešnost recepta in politike sredinskih politikov, kot sta na primer nemški kancler Olaf Scholz in ameriški predsednik Joe Biden. Še posebej so pomembne ZDA, ki so na Zahodu in v svetu vodilna sila. In to bodo vse dokler gospodarski kolos znotraj Zahoda EU ne bo – če sploh bo – tudi varnostno in politično postala veliko pomembnejši dejavnik, kot je danes.

V času predsednikovanja Donalda Trumpa so ZDA izstopile iz globalnega urejanja boja proti posledicam podnebnih sprememb. Trump je postavil pod vprašaj vlogo ZDA znotraj Nata, transatlantsko zaveznitvo in obstoj Nata nasploh. V njegovem času so on in njegovi postavili pod vprašaj obstoječi strankarsko-volilni sistem z vnaprejšnjim zanikanjem izidov volilnih rezultatov v primeru, da ti ne bi bili v korist tistega, ki je na oblasti. Po Trumpovem predsedniškem porazu so njegovi privrženci skušali izvesti državni udar. Toda ameriški sistem zavor in ravnovesij (checks and balances), ki je ena najsvetlejših pridobitev zahodne civilizacije, je vzdržal ne glede na poizkuse, da bi se ga omejilo. Trumpu grozi sodna obravnava.

Sedanji predsednik ZDA Joe Biden je v dokajšnji meri revidiral odločitve Trumpove administracije. Med drugim je ponovno in krepko utrdil transatlantsko zaveznitvo. Če bo Joe Biden ponovno izvoljen na naslednjih ameriških predsedniških volitvah, ki bodo že naslednje leto – poenostavljeno, jutri – bo verjetno z velikimi črkami ostal zapisan v zgodovinskih analih ZDA in Zahoda.

Zaton Zahoda in zahodne civilizacije? Vse velike imperije in civilizacije je doletel zaton. Toda vse dokler ni in ne bo verodostojne alternative pozitivnim univerzalnim dosežkom Zahoda in zahodne civilizacije, naj njun zaton traja čim dlje.

*Prvič objavljeno v Delo, 26.08.2023

MAKSIM ZNAK: Zgodba iz knjige "Zekameron"

4.septembra je beloruski pisatelj in odvetnik Maksim Znak "praznoval" svoj tretji rojstni dan v zaporu. Od 9. februarja 2023 o njem ni nobenih informacij, saj ima status "incommudicado".

Maksim je med priporom napisal knjigo "Zekameron", ki je izšla v beloruskem, ruskem, angleškem, nemškem in švedskem jeziku.

Beloruski zagovorniki so posneli videoposnetek z zgodbo iz knjige "Zekameron" - #12. To smo mi.

VIDEO vključuje angleške podnapise. Morda se vam bo zdelo zanimivo "prebrati" to zgodbo iz knjige na tak način.

BLIŽANJE BELORUSIJI IZ SLOVENSKE SMERI

Aleš Maver

Belorusija in Slovenija sta si podobni bolj, kot bi sodili glede na sorazmerno majhno zanimanje za največjo zgolj celinsko državo v Evropi pri nas. Najočitnejša podobnost je morda ta, da imata obe državi kar nekaj težav s prepoznavnostjo. Belorusija je sicer sorazmerno velika. A njena smola je mogočna soseda Rusija, tako da je verjetno tudi za večino Slovencev Belorusija (kot Ukrajina) preprosto "Rusija". Na kar navsezadnje namiguje že slovenska različica njenega imena.

Svojo neprepoznavnost Belorusija dolguje tudi dejstvu, da je - kot Slovenija - "mlada" država. Kot nekakšen nemški protektorat je ob koncu prve svetovne vojne sicer za kratek čas zaživela marca 1918, čemur je sledilo več kot sedemdesetletno sovjetsko obdobje v okviru Beloruske sovjetske socialistične republike. Tej so Sovjeti po okupaciji vzhodne Poljske leta 1939 priključili še prej Poljski pripadajočo zahodno Belorusijo. Neodvisnost je sovjetska republika nekoliko obotavljivo razglasila 25. avgusta 1991, točno dva meseca za Slovenijo. Lukašenka se tega datuma ne spominja rad. Slovenija in Belorusija sta se kmalu zatem tudi medsebojno priznali.

Druga svetovna vojna kroji skupnostni spomin

Druga svetovna vojna je Belorusijo zaznamovala še bolj kot Slovenijo, saj je bila po mnenju ameriškega zgodovinarja Timothyja Snyderja med njo najnevarnejši prostor na planetu. Gre za tisti del Evrope, ki je bil najbolj ujet v sendvič med Stalina in Hitlerja in ga je zato zaznamovalo nepredstavljivo trpljenje. Tu je živel še v veliki meri uničena velika judovska skupnost.

Tudi zaradi tega si Slovenija in Belorusija delita značilnost, da je skupni zgodovinski spomin v glavnem osredinjen na dogajanje zadnjih sedemdesetih, osemdesetih let, starejša obdobja in osebnosti iz njih pa se pojavljajo zgolj kot nekakšni osamelci. Pravzaprav to tako v Sloveniji kot v Belorusiji privede do tega, da zna biti zgodovinski spomin deljen, vendar smer, osredotočena na čas druge svetovne vojne in po njej, v obeh primerih prevladuje.

Beloruse in Slovence druži tudi dolga pripadnost večjim državnim tvorbam. V beloruskem primeru so bile to Velika kneževina Litva, Poljsko-litovska unija, Rusko carstvo, Sovjetska zveza in medvojna Poljska. To je pomenilo močan pritisk večjih sosednjih jezikov na slovenščino in beloruščino. Slednja je bila predvsem v senci poljščine in ruščine, ki jo je v 20. stoletju skoraj povsem izrinila. Podobno kot v slovenskih deželah je tudi v Belorusiji obstajala velika razlika v prevladujoči rabi jezika med mesti in podeželjem.

Zaradi doslej navedenega v obeh okoljih glavnino narodnih "junakov" namesto politikov in vojskovodij predstavljajo kulturniki, zlasti pisatelji. Večina beloruskih prihaja sicer šele iz 20. stoletja. Pač pa je v zgodnejših fazah razvoja beloruskega jezika tudi v Belorusiji veliko vlogo odigralo reformacijsko gibanje. Nekakšen beloruski "Trubar" je Simon Budni, ki je katekizem izdal leta 1562. V skladu z razvojem reformacije na Poljskem in v Veliki kneževini Litvi je izšel iz reformirane (kalvinistične) tradicije, a je pozneje postal unitarec (se pravi, odrekel se je veri v sveto Trojico). Kot pri Trubarju so bili njegovi ključni sponzorji plemiči, zlasti plemiška rodbina Radzivil.

Belorusija in Slovenija si delita še eno zanimivo značilnost. Medtem ko je večina novih ali sovjetskega jarma osvobojenih držav po letu 1990 posegla po zgodovinskih simbolih in grbih, sta slovenski in beloruski grb bližja s tradicionalnimi heraldičnimi pravili ne preveč skladni ikonografiji, ki se je navdihovala v glavnem pri sovjetskih modelih. Podobno je še s (severno)makedonskim grbom. Razlika pa je v tem, da je Belorusija ob osamosvojitvi imela bolj zgodovinsko navdihnjen grb in zastavo, a je Lukašenka od mrtvih obudil njuna sovjetska "kolega".

Slovenca zaradi rabe jezika zaboli glava

Slednjič naj omenim tisto razliko, ki je za slovensko pamet najteže umljiva. Biti Slovenec je razen v redkih primerih kot riba s petkom povezano z uporabo slovenskega jezika. Pri nas si težko predstavljamo, da bi kdo govoril madžarsko, ne znal slovenščine ter se imel za Slovenca. V vsakem primeru bi bila (je) to izjema. V Belorusiji je takšno stanje še bolj kot v Ukrajini standard. Tudi večina tistih prebivalcev Belorusije, ki se ne čutijo zgolj pripadniki beloruske države, marveč hkrati beloruskega naroda, v vsakdanjem življenju samoumevno govori rusko.

Po podatkih izpred nekaj let se za Beloruse po narodnostni pripadnosti opredeljuje pet od šestih prebivalcev Belorusije. Toda največ eden od štirih v vsakdanjem življenju najpogosteje uporablja beloruščino. Skoraj trije od štirih uporabljajo ruščino. Pisati, govoriti in brati belorusko zna trideset odstotkov prebivalcev države. In še ena zanimivost: najvišjega odstotka uporabnikov beloruščine ne najdemo med ljudmi, ki se opredeljujejo za Beloruse, marveč med tistimi, ki se opredeljujejo za Poljake. To je v zvezi z zgoraj že povedanim.

Vsekakor pa velja za Slovenca ne zlahka prebavljiva ugotovitev, da govori večina narodno zavednih Belorusev rusko.

Omenjeno je seveda posledica zgodovinskega razvoja, ki do neke točke ni bil bistveno drugačen kot pri slovenščini. Belorusko so tako kot slovensko ljudje govorili doma, za vse tako imenovane »višje govorne položaje« sta bili tu najprej poljščina in potem ruščina, kot so bile v slovenskem primeru jezik uprave in šolstva nemščina, madžarščina ali italijanščina.

Slovenščina je nato začela od srede 19. stoletja prodirati tudi v višje sfere, beloruščina pa še dolgo ne. Prvi vrhunec so zanj pomenila pionirska leta Beloruske sovjetske socialistične republike v dvajsetih letih 20. stoletja, ko je postala njen uradni jezik. Pozneje si je Stalin premislil in začel znova vsiljevati ruščino. Tudi v medvojni Poljski za beloruščino skoraj ni bilo prostora. Po drugi svetovni vojni je bilo beloruščine v javnosti spet nekaj več, zadnja desetletja Sovjetske zveze pa so bila v znamenju neusmiljene rusifikacije oziroma porusenja. Ne samo v Belorusiji, tudi v Ukrajini in celo v baltskih republikah.

Vzpon in padec beloruščine

Ko se je začela ob koncu osemdesetih let dvajsetega stoletja sramežljivo oglašati želja po demokraciji in samostojnosti, je beloruski jezik že dihal na škrge. V Minsku, recimo, je bila manj kot desetina šol takih, da je bil v njih učni jezik beloruski. V vsakdanjem življenju beloruščine pod vplivom množičnih medijev, ki so porušili stoletno razmerje med domačim jezikom, ki je bil beloruski, in jezikom uradov, ki je bil ruski, že zdavnaj ni več uporabljala večina prebivalstva. Zato so osamosvojitelji, ko so za kratek čas prišli za krmilo republike in potem države, začeli z radikalno terapijo.

Beloruski jezik je postal edini uradni jezik, kot je postal ukrajinski v Ukrajini. Tam je sicer tudi igrala ključno vlogo ruščina, vendar je v Ukrajini vseeno obstajalo nekaj zahodnih pokrajin, kjer je bila ukrajinjščina še pri polni moči in je ruščina ni izrinila tudi iz domov ljudi. V Belorusiji je bilo takih predelov bistveno manj, če sploh kaj.

Mogoče se nam na prvi pogled zdi rešitev jezikovnega vprašanja, za katero so se odločili v Belorusiji in Ukrajini, hecna. Uradni jezik je postal jezik, ki ga ni govorila večina prebivalstva. Vendar se je potrebno ob tem spomniti na položaj na nekaterih delih slovenskega narodnega ozemlja ob koncu prve svetovne vojne. Tudi tam, kjer so imeli Slovenci veliko večino, je na uradni ravni pogosto prevladovala nemščina (oziroma v Prekmurju še izraziteje madžarščina; spomniti se je treba, da štajerski duhovnik Franc Kovačič ob koncu 19. stoletja ni verjel, da lahko slovenščina v Prekmurju preživi). Zaradi šol je veliko Slovencev, ki so doma govorili slovensko, veliko boljše in lažje pisalo nemščino ali madžarščino. (Podoben pojav še zdaj srečamo pri starejših Slovencih izza rapalske meje, ki so hodili samo v italijanske šole in so pri pisanju v slovenščini negotovi.) Če recimo na Štajerskem po prvi svetovni vojni ne bi izvedli korenitega poslovenjenja šol, ki je bilo do marsikaterega materne govorce nemščine tudi krivično, bi bila slovenščina še naprej v podrejenem položaju. Tako je bila za preživetje ukrajinjščine in beloruščine edina možnost, da dobita privilegiran položaj v uradih in zlasti v šoli. V medijih, kulturi in vsakdanjem življenju je še naprej kraljevala ruščina.

Vendar so se pozneje pota »jezikovne politike« med državama razšla.

V Ukrajini so s hudimi mukami ohranili ustavno določilo, da je ukrajinščina edini uradni jezik v Ukrajini. V Belorusiji se je zgodil Aljaksander Lukašenka. Kot bivši sovjetski šef kolhoza in partijski aparatčik seveda ni znal belorusko. Za silo je lomil samo tako imenovano trasjanko (beseda pomeni nekakovostna krma), mešanico med beloruščino in ruščino. S podobnimi težavami se je soočal marsikateri ukrajinski politik. Mešanici med ruščino in ukrajinščino se sicer reče suržik (nekakšna mešana moka).

Lukašenka je imel srečo, da je njegovo nejevoljo zaradi nenadne javne vloge beloruščine delilo veliko Belorusov, ki so bili v tem jeziku podobno negotovi kot on. Zato se je »backa« (»očka«) takoj lotil dela. Manj kot leto dni po njegovi izvolitvi za predsednika je bil referendum, na katerem so ljudi med drugim pobarali, ali so za to, da postane ruščina drugi uradni jezik v Belorusiji. Skoraj 87 odstotkov naj bi glasovalo za. V primerjavi s poznejšimi volitvami je bil referendum sorazmerno pošten, tako da o večinski podpori taki rešitvi verjetno ne gre dvomiti.

A je pomenila praktično smrtno obsodbo za šibkejšo beloruščino. Ruščina se je znova zalezla v vse pore. Učinek je bil tak, kot bi bil, če bi leta 1922 v Mariboru kot drugi uradni jezik uvedli nemščino ali v Murski Soboti madžarščino. Delež otrok, ki so imeli možnost šolanja v beloruščini, je padel z devetdesetih odstotkov na začetku devetdesetih let na današnjo desetino vseh.

Za nameček je Lukašenka v prvih več kot desetih letih svoje vladavine storil vse, da bi beloruskemu jeziku, ki ga je imel za znamenje svojih narodno zavednih nasprotnikov, spodrezal korenine. Ukinjena ali v Litvo ali na Poljsko pregnana je bila večina višjih izobraževalnih ustanov z beloruščino kot ucnim jezikom. Večina tiska, radijskih in televizijskih programov je bila tako vseskozi v ruščini. Leta 2011 sem v Minsku komaj dobil en belorusko-nemški slovar. Da bi dobil recimo slikovni angleško-beloruski slovar, ni bilo niti misliti.

Lukašenka je začel ploščo obračati po letu 2009. Takrat je začel Evropi prodajati mantra, da je on s svojo vladavino edino jamstvo za to, da si Belorusije ne bo preprosto priključila Rusija. Verjetneje je, da mu je dokončno postalo jasno, da v času Putinovega življenja nikoli ne bo postal predsednik skupne rusko-beloruske države, na kar je pod Jelcinom morda lahko upal.

Zato so danes vsaj spletne strani vladnih ustanov na voljo tudi v beloruščini. Eden njenih stebrov je Katoliška cerkev v Belorusiji. V Minsku so v beloruščini še vedno iz osamosvojitvenih časov imena ulic, beloruske oblike imen imajo ljudje na osebnih dokumentih.

Sodobni baklonosci

Danes baklo beloruske narodne zavesti najbolj nosijo književnice in književniki moje generacije. Pomemben romanopisec je Alherd Baharevič (njegova epopeja Psi Evrope velja v Lukašenkovi Belorusiji za »teroristično čtivo«). Njegova soproga Julija Cimafejeva pa je ena vodilnih pesnic v beloruščini. Oba sta, ko sta se pred Lukašenkovim režimom leta 2020 začasno zatekla v Gradec, gostovala tudi v Sloveniji. Na Dnevih poezije in vina je bila že pred njima gostja tudi pesnica Volha Hapejeva. Prevajalsko in pesniško delo podobno kot Cimafejeva združuje Valžina Mort. Pretežno v ruščini še vedno piše v Švici živeči Saša Filipenko. Ni treba posebej poudarjati, da nihče od naštetih trenutno ne more delovati v domovini. Če bi, bi se mu zgodilo kot Maksimu Znak. Nobelovo nagrajenko Svetlano Aleksijevič prav tako lahko prištevamo k beloruski književnosti, čeprav se je rodila v Ukrajini in so njene teme bolj vsesovjetske kot izrazito beloruske. Od starejših beloruskih književnikov je bil na Slovenskem vsaj po romanu o obdobju druge svetovne vojne Mrtvi ne čutijo bolečin znan Vasil Bikav (rusko Bikov), ki je bil potem eden protagonistov narodnega in jezikovnega preporoda ob koncu osemdesetih let.

Aleš Maver, rojen 22. avgusta 1978 v Mariboru, je politični analitik, zgodovinar, klasični filolog, teolog, publicist in prevajalec.

Predava zgodovino starega veka na Filozofski fakulteti Univerze v Maribor. Dejaven je tudi kot prevajalec, pisec člankov in kolumnist časopisa Dnevnik ter politični komentator portala Planet Siol.net. Je odgovorni urednik revije Tretji dan in odgovorni urednik ter kolumnist spletnega magazina Časnik.

Njegov opus obsega preko dvesto samostojnih del, prevodov in znanstvenih člankov. Letos je izdal knjigo Ukrajina, od igre prestolov do vojne za samostojnost.

Nikaragva: Mednarodni PEN obsoja zaplembo premoženja Gioconde Belli

Foto: Daniel Mordzinski

20. september: Mednarodni PEN je zaskrbljen zaradi nedavnih poročil, da so 12. septembra 2023 nikaragovska policija in uslužbenci urada generalnega državnega tožilca (PGR) zasegli dom pisateljice in predsednice PEN Nikaragve Gioconde Belli. To je sledilo odvzemu nikaragovskega državljanstva, ki ga je prejela skupaj z drugimi aktivisti, pisatelji, novinarji in državljani, kritičnimi do vlade Daniela Ortege. Mednarodni PEN obsoja zaplembo in nenehno ustrahovanje Bellijeve.

"Napad na Giocondo Belli je še en napad na svoboščine in pravice vseh nikaragovskih pisateljev in državljanov. Mednarodni PEN podpira Bellijevo in vse tiste, ki so po krivici prisiljeni v izgnanstvo, zaprti ali utišani zgolj zaradi kritiziranja nikaragovske vlade, ter trdno vztraja pri svojem poslanstvu opozarjanja in obsojanja vseh napadov na svobodo izražanja v Nikaragvi in drugod," je dejal Burhan Sönmez, predsednik Mednarodnega PEN-a.

Poleg premoženja Gioconde Belli je bil zaplenjen tudi dom Camila Castra Bellija, njenega sina, novinarja in dokumentarista. Castro živi v izgnanstvu v Kostariki z ženo, dokumentaristko Leonor Zuñiga.

Gioconda Belli je bila leta 2022 prisiljena v izgnanstvo, saj sta ji grozila zapor in preganjanje. Februarja 2023 je bila razglašena za izdajalko in so ji odvzeli državljanstvo, premoženje, pokojnino in vse pravice nikaragovskega državljanja, skupaj z drugimi pisatelji in kritiki, vključno s pisateljem Sergiom Ramírezom. Oblasti so zagotovile, da so bili obtoženi spoznani za krive "širjenja lažnih novic" in "zarote za spodkopavanje nacionalne integritete", poleg tega pa so jih razglasili za "ubežnike".

Nikaragovske oblasti so začele tudi z obsežnim zapiranjem univerz, zaradi česar je bilo zaprtih 27 akademskih ustanov in zaplenjeni njihovi objekti. Poleg tega so na podlagi posebej oblikovane zakonodaje zaprle vsaj 3.000 nevladnih organizacij. Med njimi je tudi center PEN Nikaragva, katerega člani so bili prisiljeni zapustiti državo zaradi groženj, da bodo zaprti sami ali njihove družine.

Zaradi vse večjega omejevanja svobode izražanja v Nikaragvi so bili številni novinarji in medijski delavci v državi prisiljeni v izgnanstvo, da bi zaščitili svoje fizično, poklicno in čustveno počutje. Samo leta 2022 je bilo prisilno pregnanih najmanj 250.000 ljudi, vključno z zagovorniki človekovih pravic, družbenimi voditelji, novinarji in drugimi medijskimi delavci.

Februarja je Ortegova vlada v Združene države Amerike deportirala več kot 222 političnih zapornikov, med njimi zaprte pisatelje, novinarje, politične voditelje, duhovnike, študente, aktiviste in druge disidente, ki jim je trajno odvzela državljanstvo in druge pravice.

Mednarodni PEN poziva mednarodno skupnost in vlade v latinskoameriški in karibski regiji, naj odločno obsodijo sistematične kršitve človekovih pravic v Nikaragvi in sprejmejo vse potrebne ukrepe za izpustitev nikaragovskih zapornikov vesti ter vseh tistih novinarjev in pisateljev, ki so preganjani, nadlegovani, prisiljeni v molk ali izgnanstvo, da bi zaščitili svoje življenje.

Mednarodni PEN prav tako poziva Svet Združenih narodov za človekove pravice, naj to vprašanje obravnava v svojih resolucijah o Nikaragvi ter razišče in dokumentira te hude kršitve človekovih pravic in mednarodnega prava.

Mednarodni PEN svoje delo za svobodo izražanja v Nikaragvi potrjuje prek svoje mednarodne mreže članov v več kot 100 državah.

VEČ

NOVA ČASTNA ČLANA SLOVENSKEGA PEN CENTRA

Marko Vidojković, izjemno priljubljen in večkrat nagrajeni srbski pisatelj (njegovi romani dosegajo naklade petindvajset tisoč izvodov) je moral zapustiti Srbijo zaradi ponavljajočih groženj, da ga bodo pretepli ali ubili, najbolj po objavi romana *Đubre* (Drek), v katerem je glavni junak Dragiša prototip podkupljivega uradnika in nasilnega preprodajalca droge, kriminallec, poln nacionalističnih in šovinističnih predsodkov. V slovenščini imamo doslej samo Vidojkovičev roman o protestnih shodih proti Miloševiću Kremplji. V zaščito smo ga vzeli Slovenski, Mednarodni in Ameriški PEN, tako da je zdaj na varnem. Srbija, ki je kandidatka za vstop v Evropsko unijo, mora nujno vzpostaviti razmere za svobodo govora in zaščititi umetniško ustvarjalnost vseh, tudi kritikov režima ali pisateljev, ki v delih izpostavljajo negativne pojave v družbi. Samo tako bo lahko vzpostavila tudi pravo demokracijo.

POVEZAVA

Mark Livin je lansko leto zapustil Ukrajino zaradi vojne, v svojem delovanju se posebej ukvarja s psihičnimi stanjem prebivalstva v času strahot, ki ne pojenjajo. Je večkrat nagrajeni ukrajinski pisatelj, novinar in med drugim govornik na slovitih TEDx konferencah. Piše leposlovje in tudi strokovne knjige o psihologiji. Je strokovnjak na področju komunikacij in medijev, predavatelj in pripovedovalec zgodb. Zelo znano je njegovo mladinsko delo *Riki in Roads*, za katero je prejel nagrado IBBY in pripoveduje o dečku z Aspergerjevimi sindromom. Tudi knjiga *Babje poletje* je problemska in pripoveduje zgodbo o Ždanu, ki se na počitnicah pri babici čuti krivega za ločitev staršev. Med neleposlovnimi knjigami je izjemno uspešna knjiga *Z enostavnimi besedami: kako razumeti svoja čustva*, ki sta jo napisala skupaj z Illijem Poludonnijem. Slednje knjige se je prodalo več kot 20.000 izvodov, Mark snema tudi podkaste, ki so bili med najbolj poslušanimi v letu 2021. Lansko leto sta Mark in Illija napisala *S preprostimi besedami: Kako razumeti svoje vedenje*. Kot novinar je ustanovitelj spletnega časopisa za milenijce z naslovom *The Village*, bere ga 1 mio bralcev.

V Franciji za prevode iz slovenščine nagradili Andrée Lück Gaye

Andrée Lück-Gaye prejela najpomembnejše francosko prevajalsko priznanje

Andrée Lück-Gaye že več kot tri desetletja prevaja iz slovenskega v francoski jezik in je v veliki meri zaslužna za prepoznavnost slovenske literature v Franciji. Za njen izjemni prevajalski opus in še posebej za grajenje trdnih kulturnih vezi med državama ji je francoska ministrica za kulturo Rima Abdul Malak, 14. septembra 2023, podelila najvišje francosko prevajalsko priznanje.

Andrée Lück-Gaye je leta 2011 za prevajalski opus in grajenje mostov med državama nagradilo tudi Društvo slovenskih književnih prevajalcev, ki ji je podelilo Lavrinovo diplomo. Prevajalka s slovenskimi koreninami je v francoščino prevedla mnoga slovenska literarna imena, med njimi Draga Jančarja, Borisa Pahorja, Lojzeta Kovačiča, Vladimirja Bartola, Aleša Debeljaka, Andreja Blatnika, Florjana Lipuša. Roman *To noč sem jo videl* Draga Jančarja, ki ga je prevedla, je Združenje francoskih založnikov leta 2014 nagradilo s priznanjem za najboljše tuje literarno delo.

[Več](#)

Foto: Jože Suhadolnik / Delo

Prejemnica letošnje Rožančeve nagrade za najboljše esejistično delo je Ivana Djilas
Nominirani so bili še Sami Al-Daghistani, Miklavž Komelj, Aleš Šteger in Lucijan Zalokar

V Kosovelovi dvorani Cankarjevega doma so razglasili dobitnico nagrade Marjana Rožanca za najboljše esejistično delo, ki jo je prejela Ivana Djilas za knjigo A si lahko vsaj enkrat tiho, ki je izšla letos pri založbi Goga.

Žirija je nagrajenko razglasila po pogovoru z nominiranci. Podelitev nagrade bo v soboto na Trubarjevi domačiji na Rašici.

[Več](#)

Foto: MGL

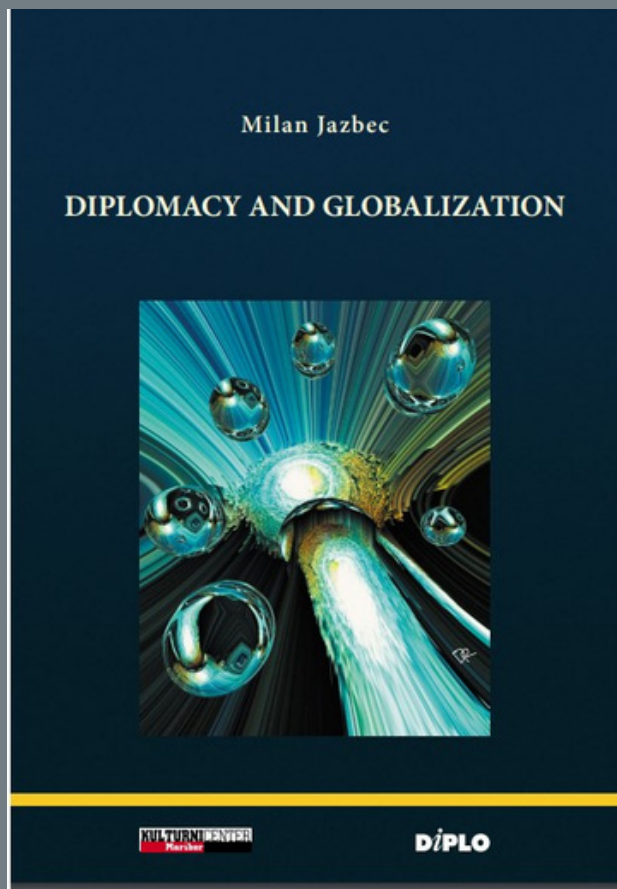

Slovenska matica, Zbirka Knezova knjižnica
Nataša Konc Lorenzutti: Senca brez človeka: film v prozi

Nataša Konc Lorenzutti je konec leta 2019 začela raziskovati zgodbe v vojni ukradenih slovenskih otrok in odkrila, da so bili nekateri med tistimi, ki še niso dopolnili enega leta starosti, vključeni v Himmlerjev razvpiti program Lebensborn, kar je pomenilo popolno germanizacijo in odtujitev od družine in domovine. Na podlagi njenih stikov s še živečimi otroki Lebensborna in njihovih pričevanj je nastal roman Senca brez človeka.

Knjiga je izšla s podporo Javne agencije za knjigo Republike Slovenije.

[VEČ](#)

Založba Kulturni center Maribor
DiploFoundation
Maribor / Malta, 2023
Milan Jazbec: Diplomacy and globalization

Knjiga je nastala na podlagi člankov, ki jih je avtor objavil v zadnjem desetletju in pol. To obdobje sovpada z Jazbečevo intenzivno akademsko kariero, ki je trajala od docenta diplomacije leta 2004 do rednega profesorja diplomacije desetletje pozneje, leta 2015. S tega vidika je v knjigi predstavljen razvoj njegovega razmišljanja o diplomaciji v strukturno spremenjenem mednarodnem okolju po koncu hladne vojne. To je čas, ko je globalizacija dokončno in v celoti prevladala v svetu. Po naključju in povsem slučajno je to tudi obdobje, v katerem so se diplomatske študije uveljavile kot samostojna znanstvena dejavnost.

[VEČ](#)

Tednik PEN, glasilo Slovenskega centra PEN, št. 13/2023

Izdal: Slovenski center PEN, Tomšičeva 12, 1000 Ljubljana
Zanj: Predsednica Tanja Tuma

Uredništvo

Odgovorna urednica: Tanja Tuma

Glavna urednica: Maja Ferjančič

Oblikovanje: Maja Ferjančič

Leto izdaje: september 2023

Kraj: Ljubljana

ISSN 2784-7586

Tednik je vpisan v razvid medijev
pod zaporedno številko 2525.

Publikacija Tednik PEN je brezplačna.

POVEZAVA

<https://www.penslovenia-zdruzenje.si/tednik>

Naslovna fotografija: Matheus Viana